

Miklóssi Szabó István

AMIKOR AZ ÖRDÖG IS
MEGÁLLT CSODÁLKOZNI

Tizennégy írás tizenkét névvel, az 1970-es évek téglagyári, sóvidéki, diktatúrabeli, kommunista, de főként romániai valóságával. *Káli István* novellafüzére, mely az *Áll az ördög, s csodálkozik*¹ címet viseli, hű tükre az akkori életnek, a különféle sorsoknak, főként ha azt is hozzátesszük, hogy a szerző fő karaktere, a „mérnököske”, aki megélője, elszenvedője e sokrétű, mégis egysíkú valóságnak, maga a szerző is lehet(ne), hiszen – miután 1970-ben mérnöki diplomát szerzett – a Maros megyei helyi ipari vállalatcsoportnál helyezkedett el tanulmányai után. Könyve hitelességéhez tehát nem férhet kétség.

Románia akkori, kommunista és nepotista világáról egyre több alkotás születik, melyekben ujjal mutogatnak a szerzők. Nos, ezt tenni a lehető legkönnyebb, ezért a művek hitelessége csorbul a személyeskedés okán, emellett visszás érzést is tudnak kelteni. Szerzőnk nem esik ebbe a hibába, hagyja beszélni a szereplőit, *főhőseit*, mert több is van neki, hiszen mérnököcskénk igazából nem tölt be más szerepet, mint összefogja ezeket a hősöket, sorsokat, hadd mutakozzon meg általuk az élethez való viszonyuk, és ez által egy egész közösség, társadalom léte, élete a diktatúrában.

Téglagyári, sóbányai történeteibe Káli Istvánnak majdnem teljes egészében sikerül bevonnia Marosvásárhelyt és környékét, részben a székelyek földjét is. Ugyanis e történetek szereplőinek sorsa túlnyúlik tartózkodási helyükön (mindenki jön valahonnan és megy valahová, hiszen akkoriban a *kihelyezések* mindennaposak voltak). Egyik legjobb példa erre a *Baba* írás; főhősének, Margarete Mingesnek hányattatott élete egészen elképesztő: 1944-ben a Bánságon átvonuló szovjet csapatok anyjával és testvérével együtt többször is megerőszakolják, 1945-ben kuláknak nyilvánítják őket és egészen az urali rézbányáig viszik, ahol „közel öt éven keresztül az ércel teli csilléket tologatta a föld alatt, eközben sem pihenésre, sem az otthon meg az újabb nyomorúság közepette

---

1 Marosvásárhely, 2020, Mentor Könyvek Kiadó.

elszenvedett veszteségek számbavételére, kiheverésére nem maradván kellő és megfelelő ideje, amikor először anyját, majd néhány napra rá nővérét, Ilsét is végleg föld alá vitte a munkatáborban kitört tifuszcikória”. Baba kénytelen a testét is felkínálni az öröknek, hogy élelemhez, kiváltságokhoz jusson, végül 1949-ben szabadul – a semmibe, hiszen otthonából mi sem maradt. Marosvásárhelyre költözik, ahol egy kikeresztelkedett zsidó család segíti a végleges lábra állásban, végleges helyét a téglagyárban leli meg, ahol egyfajta csodálatot vív ki magának.

Mindegyik írásnak – kivéve az indítónak és zárónak – az adott főhős neve a címe (Jókoma, Fazék, Bandidrága, Sanyec stb.). Egyszerű emberek hétköznapi történetei, mondhatnánk, de ezeket a sorsokat összeköti a mindenható gyár, aminek igazgatója a sokatmondó nevű Basa Elemér, aki mintegy fölöttük uralkodik (némelyiküket még kiházásítani is megpróbálja). A jó szándék olykor egészen furcsa módon kapja meg a büntetését, így például Fazék, aki létrehoz egy új módszert az *aranycsinálásra*, és ezáltal a román államnak mintegy évi kilenc kilogramm aranyat tudna megspórolni, bíróságra kerül az állam *megkárosítása* miatt. Hatalmas a szegény, a „delikvens” már-már a halálba menekülne (közhely ide vagy oda, az írás fényes példája annak, hogy a pokolba vezető út jó szándékkal van kikövezve). Sanyec is ugyancsak pórul jár, amiért ellentmond a valutaéhes elvtársaknak: mindenki előtt szembemegy a megyei első titkárral, Banc elvtárral, aki a természeti csodának számító, mohával borított, hatalmas andezitlapokat akarja feldolgoztatni. A párttitkár *„akinek bunkóságából, négy évvel előbb, szakminisztersége idején, pusztító árvíz zúdult az országra, több kárt téve, mint néhány atombomba”*, azonnal elparancsolja a helyszínről a merész ellentmondót, akit a következő hónapokban lassan beőröl a szegény, végül egy vonaton leli a halálát.

Ezek a sorsok az abszurd, a groteszk határvonalaán mozognak. Ha Románia jelenleg is élő népességének nagy százaléka nem élte volna meg a diktatúrát, azt is lehetne mondani, hogy az a világ nem valós: kitalált. Annak ellenére, hogy a szerző olykor meglehetősen könnyed hangnemben meséli ezeket, mintegy tompítva ezzel élüket, a sorok mögül felsejülő tragikumok olykor egészen döbbenetesek. És még nem beszéltünk arról a durva időszakról, ami az 1980-as években köszöntött Romániára, vitte az éhínség és a megfagyás közelébe az ország teljes lakosságát.

Mi a legfontosabb ezekben az írásokban, mi az, ami megadja azok ízét, zamatát? A hiteles, érintésnyire hozott élet, és annak tanulságai. Hajlamosak vagyunk megfeledkezni, hogy volt egy diktatúra, amely emberek millióinak keserítette meg az életét. Káli István könyve mindenkinek ajánlott, mégis inkább a fiatal, önmagát kereső generációnak adhat támpontot ahhoz, hogy megértsék, milyen volt szülei, nagyszülei élete egy olyan abszurd világban, ahol párttitkári rendelet szabta meg, hogy holnaptól menjen mindenki a mezőre patkányt, szöcskét fogni csupaszzal kézzel (nem tréfa, a rendeletet maga Ceaușescu hozta 1985. körül). Zamatát a remekbe szabott mondatok adják, a szerző jó érzéssel bánik az irodalmi eszközökkel: *„Zuhogott odakint, dörgött, villámlott, néhány percig borsószemnyi jéggömböcskék is jajongatták a barakk pléhfedelét. Illés nem hazudtolta meg a saját rossz hírét, tartotta magát a hagyományokhoz, küldött a július végi kánikulára egy kiadós, áldásos, heves, lelkesedést hűtő zivatart”*. Vagy: *„...ott ült az udvarra nyíló iroda félhomályában, azon mélázva, hogy a sűrűn hulló óriáscseppek bepótolhatatlanul értelmetlenre mostak egy napot az életéből”*.

Mérműalkotásunk hét év után szabadult a munkatelep rabságából (de nem a diktatúrából), Káli István is éppen hét évet töltött a vállalatcsoporthoz. Talán ha másért nem is, de ezért a könyvért megérte megélnie azokat a nehéz éveket.

Copfos, 2009
(22 x 11 x 21 cm, bronz)